

สะโน : อัตลักษณ์ดนตรีชาติพันธุ์ลุ่มน้ำโขงสู่การสร้างสรรค่นวัตกรรมการแสดงพื้นบ้าน
Sanai : The Ethnomusicological Identity of Mekong River Basin Ethnic Groups and
the Innovation of Folk Performance

เชิดศักดิ์ ฉายถวิล^{1*}

Cherdsak Chaitawin^{1*}

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ¹
Assistant Professor, Dr., Program in Community Development, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Sisaket Rajabhat University¹

*Corresponding author, e-mail: chersack@gmail.com

วันที่รับบทความ: 16 กันยายน 2568; วันที่แก้ไขบทความ: 12 ธันวาคม 2568; วันที่ตอบรับบทความ: 15 ธันวาคม 2568

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยกระบวนการด้านมานุษยวิทยาดนตรี และเรียบเรียงด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ 1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับสะโนของกลุ่มชาติพันธุ์ลุ่มน้ำโขง 2. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ดนตรีเกี่ยวกับสะโนของกลุ่มชาติพันธุ์ลุ่มน้ำโขง และ 3. เพื่อสร้างสรรค่นวัตกรรมการแสดงดนตรีเกี่ยวกับสะโน พื้นที่วิจัยที่สำคัญ คือ ภาคอีสานตอนใต้ประเทศไทย ประเทศลาวตอนใต้ และประเทศกัมพูชาตอนเหนือ ผลการวิจัย พบว่า “สะโน” มีอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ลุ่มน้ำโขงได้แก่ กูย (ส่วย) เขมร ลาว เยอ บรู มีชื่อเรียกต่างกันตามพื้นที่ของแต่ละประเทศ คือ สะโน สะโนง สะเนง ตะโล นิยมทำสะโนจากเขาควายเป็นงาช้าง มีอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับพิธีกรรมคล้องช้างและการนับถือเสียงจากควายว่าเป็นเสียงที่มีความศักดิ์สิทธิ์ มีการใช้สะโนบรรเลงประกอบพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ในฐานะที่สะโนเป็นของสูงและบรรเลงเพื่อความสนุกสนานในฐานะที่เป็นเครื่องดนตรี อัตลักษณ์ดนตรีเกี่ยวกับสะโนพบว่าเป็นเครื่องลมอิสระ ประเภทลิ้นเดี่ยวที่นิยมทำจากไม้ไผ่ติดไว้กลางลำตัวสะโน ปรับระดับเสียงสูงต่ำได้สามระดับจากการเปิดปิดปลายเขาและปากลำโพง การวิจัยครั้งนี้ยังสามารถสร้างนวัตกรรมดนตรีโดยการพัฒนาเสียงสะโนให้ตรงกับระดับคีย์ดนตรีสากลคือ โด (C) เร (D) มี (E) และมีการพัฒนาบทเพลงดั้งเดิมให้เป็นระบบตัวโน้ตดนตรีไทยและตัวโน้ตดนตรีสากลเพื่อสร้างสรรค์การแสดงดนตรีพื้นบ้านการบรรเลงรวมวงจำนวน 200 ตัว

คำสำคัญ: สะโน, อัตลักษณ์ดนตรีชาติพันธุ์, กลุ่มชาติพันธุ์ลุ่มน้ำโขง, นวัตกรรมการแสดงพื้นบ้าน, นวัตกรรมดนตรี

Abstract

This research employs a qualitative methodology rooted in ethnomusicological fieldwork and descriptive analysis. The primary objectives are: 1. to investigate the shared cultural identity of the Sanai among ethnic groups in the Mekong River Basin; 2. to analyze the musical identity of the Sanai; and 3. to create musical performance innovations centered on the instrument. The study focuses on three key geographical areas: Southern Northeast Thailand, Southern Laos, and Northern Cambodia. The findings reveal that the Sanai serves as a shared cultural identity linked to the histories of various ethnic groups in the Mekong region, including the Kuy (Suai), Khmer, Lao, Yer, Bru, Katu, and Mnong, and known by various regional names such as Sanai, Sanong, Saneng, and Tar-lo. The instrument is traditionally crafted from buffalo horn or ivory. The Sanai holds a significant cultural connection to elephant-roundup rituals and the spiritual belief in the sacredness of buffalo sounds.

Arts and Culture Journal of the Lower Moon River Vol. 14 No. 3 (September – December 2025)

It is utilized both as a sacred object in high-order rituals and as a musical instrument for entertainment. Regarding musical identity, the Sanai is a free-reed aerophone with a single reed, typically made of bamboo, inserted into the body of the horn. Pitch modulation is achieved through three distinct levels by manipulating the openings at the tip and the bell of the horn. Furthermore, this research successfully innovated the instrument by calibrating its pitches to the Western chromatic scale—specifically C, D, and E. Traditional melodies were transcribed into Thai and Western notation systems, facilitating the creation of a large-scale folk ensemble performance involving 200 Sanai players.

Keywords: Sanai, Ethnic Musical Identity, Mekong River Basin Ethnic Groups, Innovation of Folk Performance, Musical Innovation

บทนำ

กลุ่มชาติพันธุ์ลุ่มน้ำโขงที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมในกลุ่มวัฒนธรรมภาษามอญ - เขมร หรือตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก (Austroasiatic Languages) และตระกูลภาษาขร้า - ไท หรือรู้จักกันในนาม ไท - กะได ในเขตพื้นที่อีสานใต้ประเทศไทย ประเทศลาวตอนใต้ และประเทศกัมพูชาตอนเหนือ ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์กูย (ส่วย) กลุ่มชาติพันธุ์เขมร กลุ่มชาติพันธุ์ขม กลุ่มชาติพันธุ์เยอ และกลุ่มชาติพันธุ์ลาว เคยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีภูมิอัตลักษณ์ร่วมทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมร่วมรากผ่านสุนทรียศาสตร์ด้านดนตรี (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2562) โดยเฉพาะวัฒนธรรมเครื่องดนตรีในกลุ่มเครื่องเป่าเขาสัตว์เรียกว่า “สะโน” ที่สะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขงที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ทางภูมิรัฐศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองการปกครองในเขตลุ่มน้ำโขงรวมถึงตั้งแต่ยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ที่มีการอพยพเคลื่อนย้ายผู้คนจนเกิดการผสมผสานแลกเปลี่ยนและการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมของกลุ่มสังคม (นิยพรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ, 2550)

สะโน เป็นวัฒนธรรมเครื่องดนตรีและเครื่องเป่าศักดิ์สิทธิ์ที่นิยมทำจากเขาสัตว์ที่มีการนำมาใช้ทั้งในกิจกรรมรื่นเริงและพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลุ่มน้ำโขง (เจดศักดิ์ ฉายถวิล, 2554) ถือเป็นวัฒนธรรมเสียงแห่งเผ่าพันธุ์อันเป็นผลงานศิลปะที่ทับซ้อนยึดโยงภายใต้โครงสร้างทางสังคมที่มีความสำคัญต่อการแสดงออกถึงความเป็นมนุษย์ผู้มีความเจริญด้านสติปัญญาและด้านจิตวิญญาณ (ปรโมทย์ ด้านประดิษฐ์, 2549) วัฒนธรรมดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์ลุ่มน้ำโขงยังมีการยึดโยงความสัมพันธ์กับระบบความเชื่อเรื่องเทพเจ้าและผีบรรพชนที่เป็นพลังสำคัญของเผ่าพันธุ์ รวมถึงพฤติกรรมการแสดงออกเพื่อการสื่อสารทั้งในมิติความเชื่อทางจิตวิญญาณ มิติด้านความบันเทิงและนันทนาการ มิติด้านความผูกพันในระบบเครือญาติและสถานภาพทางสังคม มิติด้านการเมืองการปกครอง มิติด้านเศรษฐกิจและมิติด้านการแสดงถึงอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมที่บ่งบอกลักษณะเฉพาะของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ (สุรพล เนสุสินธุ์, 2555) อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมดนตรีกลุ่มชาติพันธุ์ยังมีบทบาทหน้าที่อย่างสมบูรณ์ในสังคมระดับรากหญ้า วิถีชีวิตที่อยู่รายรอบวัฒนธรรมธรรมดนตรีล้วนแต่มีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกัน เป็นมรดกทางจิตวิญญาณแห่งเสียง เป็นสมบัติอันล้ำค่าแห่งเผ่าพันธุ์ การสืบสานถ่ายทอดล้วนแต่มีเหตุผลเชิงรูปธรรมที่ปรากฏในลักษณะของการกระทำที่สื่อให้รู้คุณค่าเชิงซ้อนของจิตวิญญาณ (ณรงค์ชัย ปิฎกริษฐ์, 2557)

“สะโน” เป็นวัฒนธรรมเครื่องเป่าเขาสัตว์ที่มีอัตลักษณ์โดดเด่นทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่อีสานใต้และพื้นที่ประเทศเพื่อนบ้านลุ่มน้ำโขงตอนใต้ จากอดีตเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงได้เฉพาะพิธีกรรมสำคัญและเฉพาะฤดูกาลที่ได้รับอนุญาตเท่านั้น ปัจจุบันสะโนกำลังได้รับความสนใจในฐานะที่เป็นเครื่องดนตรีใหม่แต่ยังมีการใช้เสกเสียงแบบดั้งเดิมที่ยังไม่มีการกำหนดระดับเสียงให้ตรงตามมาตรฐานแบบสากล มีแค่ระดับเสียง สูง กลาง ต่ำ ซึ่งทำให้เกิดข้อจำกัดด้านการสื่อสารเรื่องบทเพลงและการนำมาใช้บรรเลงร่วมกันเพื่อยกระดับกิจกรรมการแสดงที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมในยุคปัจจุบัน แม้ว่า “สะโน” จะมีการนำมาใช้แสดงโชว์ทางวัฒนธรรมในฐานะเครื่องดนตรีประจำพื้นที่ในเขตวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ลุ่มน้ำโขง แต่ยังขาดการสืบค้นอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงวัฒนธรรมร่วมรากทั้งในมิติด้านประวัติศาสตร์ จาริตความเชื่อทางพิธีกรรมและมิติเสียงดนตรีที่สอดคล้องสัมพันธ์กับ

บรรทัดฐานทางสังคมของเผ่าพันธุ์ วิถีแห่งวัฒนธรรมเหล่านี้มีความแตกต่างกับวัฒนธรรมดนตรีสมัยใหม่ที่สามารถสนองต่อความบันเทิงสนุกสนานและเพื่อผลประโยชน์เชิงธุรกิจเป็นหลัก อัตลักษณ์วัฒนธรรมดนตรีเครื่องเป่าเขาสัตว์ที่เรียกว่า “สะโน” ของกลุ่มชาติพันธุ์ลุ่มน้ำโขงยังสามารถใช้เป็นเครื่องบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอัตลักษณ์เดียวกันอาศัยอยู่ร่วมกันในบริบทพื้นที่ภูมิรัฐศาสตร์ร่วมกัน มีการเชื่อมโยงกันทั้งด้านประวัติศาสตร์ ด้านความเชื่อ ด้านภูมิปัญญาและเทคโนโลยีพื้นบ้านที่มีการหยิบยืม ผสมผสานแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกันตามยุคสมัยสะท้อนถึงอัตลักษณ์วัฒนธรรมดนตรีร่วมกัน (พิพัฒน์พงศ์ มาศิริ, 2559)

การค้นหาอัตลักษณ์วัฒนธรรมร่วมรากเครื่องเป่าเขาสัตว์ที่เรียกว่า “สะโน” ของกลุ่มชาติพันธุ์ลุ่มน้ำโขงจึงมีความสำคัญที่จะช่วยแสดงให้เห็นจุดร่วมด้านประวัติศาสตร์สุนทรียภาพทางเสียงที่เป็นวัฒนธรรมดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ลุ่มน้ำโขง ทั้งในมิติที่เกี่ยวข้องกับมานุษยวิทยาดนตรีและสุนทรียศาสตร์ดนตรี ที่สามารถนำมาสร้างเป็นจุดเด่นเชิงคุณค่าทางวัฒนธรรมและพัฒนานวัตกรรมระบบโน้ตเพลงที่สามารถใช้สื่อสารเพื่อบรรเลงร่วมกันในรูปแบบของการแสดงสะโน ซึ่งสามารถยกระดับจากองค์ความรู้การแสดงที่บ่งบอกอัตลักษณ์และสถานะภาพทางวัฒนธรรมที่จะช่วยกระตุ้นจิตสำนึกและจิตวิญญาณทางวัฒนธรรมทั้งระดับบุคคลและระดับสังคมได้ (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2532)

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ สะโน : อัตลักษณ์ดนตรีชาติพันธุ์ลุ่มน้ำโขงสู่การสร้างสรรค์นวัตกรรมการแสดงพื้นบ้าน ในเขตพื้นที่อีสานใต้ของประเทศไทย เขตพื้นที่ลาวตอนใต้ และเขตพื้นที่เหนือประเทศกัมพูชา ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการยกระดับองค์ความรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ดนตรีที่เกี่ยวข้องกับสะโนของกลุ่มชาติพันธุ์ลุ่มน้ำโขง และยังเป็นการยกระดับทุนทางวัฒนธรรมให้สามารถตอบโจทย์ความต้องการของคนในยุคปัจจุบันที่กำลังโยยหารากเหง้าและจิตวิญญาณทางวัฒนธรรมที่สามารถปรับประยุกต์ให้มีความร่วมสมัยกับยุคปัจจุบัน รวมทั้งการต่อยอดพัฒนาองค์ความรู้ให้เกิดนวัตกรรมการแสดงพื้นบ้านให้ได้รับการยอมรับอย่างหลากหลายผ่านวิถีแห่งวัฒนธรรมดนตรีที่จะนำไปสู่การเคารพในความหลากหลายและความแตกต่างทางวัฒนธรรมรวมถึงการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมดนตรีชาติพันธุ์อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับสะโนของกลุ่มชาติพันธุ์ลุ่มน้ำโขง
2. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ดนตรีเกี่ยวกับสะโนของกลุ่มชาติพันธุ์ลุ่มน้ำโขง
3. เพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมการแสดงดนตรีเกี่ยวกับสะโน

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์

อภิญา เพื่องฟูสกุล (2546) ได้กล่าวถึง อัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์มีความหมายเป็นปัจเจกที่เชื่อมต่อและสัมพันธ์ระหว่าง คน และผลผลิตของสังคมที่เรียกว่า “วัฒนธรรม” เช่น ผลงานด้านศิลปดนตรี การแสดง จารีต ประเพณี ความเชื่อท้องถิ่น ศาสนา รวมถึงประวัติศาสตร์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันกับระบบนิเวศน์ ภูมินิเวศน์ และภูมิรัฐศาสตร์ องค์ความรู้ดังกล่าวมีความสำคัญต่อการนำมาศึกษาอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมเชิงสัญลักษณ์เกี่ยวกับสะโนที่จะแสดงให้เห็นถึงสัญลักษณ์ที่สื่อให้เห็นความรู้สึกร่วมกันและการรับรู้ที่บุคคลมีต่อตนเองและสังคมวัฒนธรรมที่ตัวเองเป็นสมาชิกว่า ฉันทคือใครมีรากเหง้าเผ่าพันธุ์ร่วมกับใครในสังคมมนุษย์โลก ซึ่งจะเกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับวัฒนธรรมของสังคมที่รากทางวัฒนธรรมร่วมกัน

2. แนวคิดเครื่องดนตรี สะโน

อัครพล ชูเชิด (2543) ได้กล่าวถึง สะโน เป็นเครื่องดนตรีประเภทเป่าลิ้นเดี่ยว ทำจากเขาควาย ช่วงกลางของเขาควายเจาะรูเสียบลิ้นโลหะขนาดเล็กบาง ๆ อย่างลิ้นแคน ในอดีตใช้ผิวไผ่ทำเป็นลิ้น เมื่อเป่าใช้มือบังคับเสียง นำมาเป่าร่วมกับจังหวะกลองก่อให้เกิดลีลาทำนองที่มีความไพเราะสนุกสนาน ชาวเขมอมีความเชื่อว่าสะโนเชื่อมโยงกับสิ่งของศาสนาพราหมณ์ ทั้งยังมีความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของเสียงสะโน ว่าสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ปัจจุบันแม้จะมีแนวโน้มของความเปลี่ยนแปลง

เชิดศักดิ์ ฉายถวิล (2554) ได้กล่าวถึง สะโน เป็นเครื่องดนตรีและเครื่องเป่าศักดิ์สิทธิ์อย่างหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์เยอในพื้นที่อีสานใต้และยังมีสะโนของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ เขมร และลาว มีความเป็นมาอย่างและมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตทั้งด้านความบันเทิงในงานบุญแข่งเรือของชาวลาวและชาวเยอ และพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์โดยเฉพาะพิธีจับช้างป่าของชาวกูยและชาวเขมร สะโนของกลุ่มชาติพันธุ์เยอมีเอกลักษณ์ที่สำคัญ คือ บรรเลงโดยใช้วิธีการดุดลุมเข้าอย่างเดียวยังไม่มีระบบโน้ตเพลงและสเกลเสียงดนตรีที่ได้มาตรฐานตามหลักดนตรีสากล

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับ “สะโน” สรุปได้ว่า “สะโน” มีบทบาทหน้าที่สำคัญทางสังคม คือ ด้านความบันเทิงในพิธีกรรมและความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม ที่ปรากฏให้เห็นการนำมาใช้ในของกลุ่มชาติพันธุ์เยอ กลุ่มชาติพันธุ์ลาว กลุ่มชาติพันธุ์เขมรและกลุ่มชาติพันธุ์กูยหรือส่วยในพื้นที่อีสานใต้ และในเขตพื้นที่ประเทศลุ่มน้ำโขงคือประเทศลาว และประเทศกัมพูชา ข้อมูลดังกล่าวข้างต้นจะเป็นฐานองค์ความรู้สำคัญเกี่ยวกับการศึกษาประวัติเกี่ยวกับสะโนเพื่อขยายผลการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับอัตลักษณ์วัฒนธรรมร่วมรากของเครื่องดนตรีสะโนในกลุ่มชาติพันธุ์ลุ่มน้ำโขง

2. แนวคิดนวัตกรรมการดนตรีชาติพันธุ์

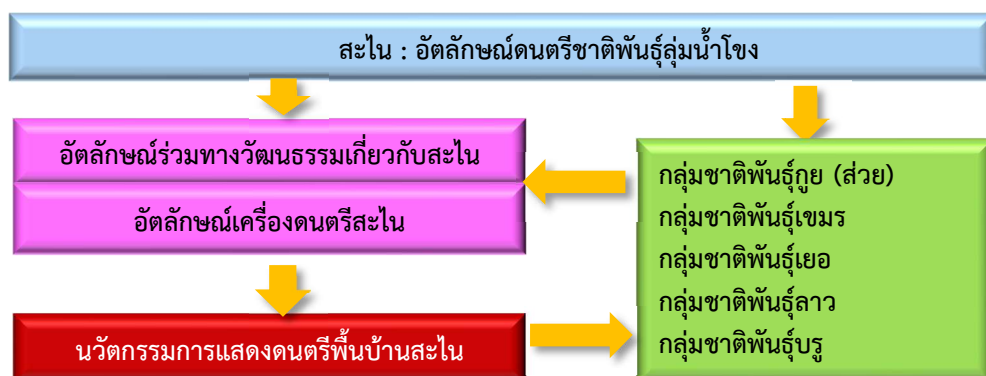
ศักดิ์ชัย หิรัญรักษ์ (2535) ที่ได้กล่าวถึง อัตลักษณ์ดนตรีประเภทเครื่องลมในตระกูลลมปะทะแผ่นลิ้น หมายถึง เสียงที่เกิดจากลมปะทะกับแผ่นลิ้นหรือแถบลิ้นเป็นลักษณะของลมอิสระ เกิดการเปลี่ยนแปลงจากแรงลมเป็นการสั่นสะเทือนของอากาศ (ลม) แล้วจึงเกิดเป็นเสียง ที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพเสียงเชิงสุนทรียภาพและเสียงเชิงพิธีกรรมตามหลักมานุษยวิทยาการดนตรี

สุจิตต์ วงษ์เทศ (2532) ได้กล่าวถึง อัตลักษณ์ร่วมของวัฒนธรรมดนตรีไทยและประเทศในกลุ่มลุ่มน้ำโขงหรือบรรพชนคนอุษาคเนย์ ว่ามีรากเหง้าเก่าแก่ร่วมกัน นับตั้งแต่มีการคิดสร้างสรรค์ผลงาน “วัฒนธรรมดนตรีไม๊ไผ่” ทั้งที่เป็นตัวเครื่องดนตรีและจุดกำเนิดเสียงที่เรียกว่า “ลิ้น” ถือว่าเป็นแม่แบบเครื่องดนตรีในตระกูลไม๊ไผ่ในดินแดนสุวรรณภูมิ “วัฒนธรรมฆ้องและลิ้นแคน” จึงเป็นสัญลักษณ์ร่วมกัน หรือเครือญาติกลุ่มชาติพันธุ์เฉพาะภูมิภาคอุษาคเนย์

อัญชลี กีบบินส์ (2561) ได้นำเสนออัตลักษณ์ดนตรีที่ไม่เพียงแต่สร้างสุนทรียะให้กับผู้ฟัง แต่ยังมีการถ่ายทอดจิตวิญญาณผ่านเครื่องดนตรีนั้น ๆ นักดนตรีจำเป็นต้องเข้าใจและเรียนรู้จิตวิญญาณ เครื่องดนตรีจะช่วยหล่อหลอมจิตใจของผู้คนและเป็นตัวแทนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนนั้น ๆ

จากการศึกษานวัตกรรมการดนตรีชาติพันธุ์จึงเป็นการนำเอาเอกลักษณ์ทางดนตรี วัฒนธรรม และเครื่องดนตรีพื้นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์มาสร้างสรรค์ในรูปแบบใหม่ ๆ ให้มีความหลากหลายที่สามารถสะท้อนรากเหง้าทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ที่พร้อมปรับตัวให้อยู่ร่วมกับสังคมสมัยใหม่แบบไม่ทิ้งรากเก่าได้อย่างเหมาะสม ผ่านองค์ประกอบทางดนตรี เช่น ทฤษฎีดนตรี บทเพลง เครื่องดนตรี ท่วงทำนอง ประวัติศาสตร์ดนตรี จารีตประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับดนตรี บทบาทหน้าที่ของดนตรีกับสังคมและวัฒนธรรม มีเป็นหลักในการสร้างสรรค์นวัตกรรมการดนตรีเกี่ยวกับสะโน เช่น การสร้างสรรค์นวัตกรรมการบรรเลงดั้งเดิม การสร้างนวัตกรรมการบรรเลงรูปแบบใหม่ ๆ เป็นต้น

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและเรียบเรียงด้วยวิธีการพรรณนา วิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เน้นการวิจัยภาคสนาม (Field Research) ผสมผสานกับการวิจัยและพัฒนา (Research and Development)

1. พื้นที่การวิจัย

โดยเลือกพื้นที่วิจัยที่มีวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการใช้สะโนเป็นเครื่องดนตรีได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์เขมร กลุ่มชาติพันธุ์ญ้อหรือส่วย กลุ่มชาติพันธุ์ลาว และกลุ่มชาติพันธุ์เยอในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษและจังหวัดสุรินทร์ กลุ่มชาติพันธุ์กูร กลุ่มชาติพันธุ์ส่วย ประเทศลาว กลุ่มชาติพันธุ์ญ้อ-เขมร ประเทศกัมพูชา

2. ผู้ให้ข้อมูล

โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากกลุ่มผู้รู้ (Key Informants) ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องสะโน 5 คน ผู้เชี่ยวชาญเรื่องการประดิษฐ์สะโน 5 คน และผู้เชี่ยวชาญเรื่องการบรรเลงสะโน 5 คน นักวิชาการดนตรี 2 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 การศึกษาโดยใช้แบบสำรวจ โดยการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลจริงจากพื้นที่การวิจัย เกี่ยวกับประวัติและบริบทชุมชน ผสมผสานการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non Participant Observation) ที่สอดคล้องกับหลักการทำงานตามแนวทางทฤษฎีมานุษยวิทยาดนตรี เพื่อให้เข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับพื้นที่ศึกษา (Area) ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ โดยรวมเกี่ยวกับประวัติเกี่ยวกับสะโน

3.2. การสัมภาษณ์โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) คือการสนทนาแบบตัวต่อตัวที่เจาะลึกเป็นพิเศษ และใช้คำถามปลายเปิด (Open-ended questions) เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลเล่าความคิดเห็น ประสบการณ์ ความรู้สึก แรงจูงใจ หรือเหตุผลเบื้องหลังอย่างละเอียดและลึกซึ้ง เพื่อทำความเข้าใจประเด็นที่สนใจอย่างถ่องแท้ ซึ่งต่างจากการถาม-ตอบแบบใช่/ไม่ใช่ ช่วยให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) ที่มีมิติและซับซ้อน โดยเน้นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและถามเจาะลึก “ทำไม” และ “อย่างไร” จะทำให้ได้ข้อมูลอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมที่สมบูรณ์

3.2. การพัฒนาองค์ความรู้สู่ผลงานสร้างสรรค์เกี่ยวกับนวัตกรรมการแสดงดนตรีพื้นบ้านสะโน เป็นการต่อยอดองค์ความรู้ที่ได้จากงานภาคสนามเกี่ยวกับอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรม อัตลักษณ์โครงสร้างของเครื่องดนตรี ศีตลักษณ์ ที่สามารถนำมาพัฒนานวัตกรรมดนตรีในรูปแบบของบทเพลงหรือนั้ตเพลงที่สามารถนำมาบรรเลงร่วมกัน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะที่หนึ่ง การเก็บรวบรวมองค์ความรู้จากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาองค์ความรู้ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ร่วมและวัฒนธรรมร่วมรากของกลุ่มชาติพันธุ์ ทวนทางวัฒนธรรมที่สอดคล้องสัมพันธ์กับเครื่องเป่าสะโนทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ระยะที่สอง การเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เกี่ยวข้องและความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมเครื่องเป่าสะโน

ระยะที่สาม การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามตามหลักทฤษฎีมานุษยวิทยาดนตรี โดยใช้กระบวนการสังเกต การสัมภาษณ์ การพัฒนานวัตกรรมการแสดงดนตรีพื้นบ้าน

ระยะที่สี่ การพัฒนาขยายผลองค์ความรู้สู่การสร้างนวัตกรรมดนตรีพื้นบ้าน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาจากข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่สำรวจภาคสนาม การสัมภาษณ์เชิงลึก ทำการจัดหมวดหมู่ข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กันและวิเคราะห์เชื่อมโยงของหมวดหมู่กำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ โดยนำเสนอกรอบแนวคิดที่มีความสัมพันธ์กันเพื่ออธิบายอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์กัน และอัตลักษณ์ทางดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จะทำการสรุปขยายต่อความคิดที่

ได้จากการสนทนาทั้งแบบที่เป็นทางการและแบบที่ไม่เป็นทางการ และนำมาเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง เพื่อต่อยอดข้อมูลจากพื้นที่สู่การสังเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับบทเพลง ท่วงทำนอง เทคนิคการบรรเลง เพื่อการนำมาสร้างสรรค์นวัตกรรมการแสดงดนตรีพื้นบ้านเกี่ยวกับสะโน

ผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับสะโนของกลุ่มชาติพันธุ์ลุ่มน้ำโขง

สะโน ถือเป็นอารยธรรมเครื่องเป่าเขาสัตว์โบราณที่พบหลักฐานปรากฏให้เห็นในภาพสลักบนผนังของปราสาทขอม สะโน มีชื่อเรียกแตกต่างกันตามสำเนียงและภาษาถิ่นของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ สะเนง สะโนง ตะโล และ ซึง เตรีว (Sùng Trâu) สะโนเป็นวัฒนธรรมเครื่องเป่าที่นิยมทำจากเขาสัตว์โดยเฉพาะเขาควายเป็นขางที่มีการนำมาใช้กับพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวกับการจับช้างป่าของกลุ่มชนพื้นเมืองในแถบลุ่มน้ำมูลตอนกลางและชนพื้นเมืองในพื้นที่ประเทศลาวตอนใต้ และพื้นที่กัมพูชาตอนเหนือ (ดังภาพที่ 2) โดยอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ลุ่มน้ำโขงเกี่ยวกับสะโน คือ ความเชื่อเกี่ยวกับการใช้เขาควายเป็นสื่อสัญญาณติดต่อกับเทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเผ่าและยังมีการนำมาสร้างสรรค์ในด้านความบันเทิงทางสังคมที่กล่าวได้ว่าเป็นวัฒนธรรมดนตรีที่ถือเป็นเสียงแห่งเผ่าพันธุ์ที่อยู่เหนือคำวณดนตรีทั่วไป สุนทรียภาพทางดนตรีที่เกิดจากเสียงสะโนจึงเป็นอีกมิติทางเสียงที่มีความสัมพันธ์กับวิถีวัฒนธรรมอันเป็นจารีตประเพณีที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์รากเหง้าเผ่าพันธุ์ และเป็นจุดสำคัญของอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมเครื่องดนตรีสะโน

กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่อีสานใต้ประเทศไทย พื้นที่ประเทศลาวตอนใต้ และประเทศกัมพูชาตอนเหนือในอดีตถือว่ามีความสัมพันธ์กันในฐานะหัวเมืองที่อยู่ในพื้นที่การปกครองของสยามเรียกว่า หัวเมืองเขมรป่าดงและมณฑลลาวท้าวต่อมาเรียก “มณฑลอีสาน” จึงมีความสัมพันธ์ด้านการเมืองการปกครองบางอย่างที่เป็นอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรม เช่น วัฒนธรรมการส่งเครื่องบรรณาการหรือส่วยสาอากรที่เป็นช้างป่าและช้างเผือกให้กับสยาม การใช้สะโนเป็นเครื่องเป่าศักดิ์ในพิธีกรรมจับช้างป่าของกลุ่มชาติพันธุ์กวยหรือส่วย กลุ่มชาติพันธุ์เขมร ในพื้นที่อีสานใต้ พื้นที่ลาวตอนใต้ และพื้นที่กัมพูชา จึงมีบทความสำคัญต่อวิถีชีวิตที่มีอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลุ่มน้ำโขง สะโน จึงมีอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลุ่มน้ำโขงที่สำคัญคือ การนับถือเสียงเขาควายเป็นเสียงศักดิ์สิทธิ์ กลุ่มชาติพันธุ์ลุ่มน้ำโขงจึงนิยมทำสะโนจากเขาควาย บางวัฒนธรรมใช้ขางมาทำสะโนเพื่อแสดงถึงฐานันดรทางสังคมหรือตำแหน่งของผู้ครอบครอง

วัฒนธรรมการบรรเลงสะโนของกลุ่มชาติพันธุ์คนเลี้ยงช้างในพิธีกรรมคล้องช้างได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์กวยหรือส่วย และกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในอดีตมักจะไม่นิยมนำมาใช้เป่าหรือบรรเลงเพื่อความบันเทิง เพราะถือว่าเสียงสะโนเป็นเสียงศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้สื่อสารกับพลังเหนือธรรมชาติที่เรียกว่า “ผีปะกำ” แต่ในวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์บรู กลุ่มชาติพันธุ์ลาว และกลุ่มชาติพันธุ์เยอ เสียงสะโนเป็นเสียงศักดิ์สิทธิ์ที่ให้ความบันเทิงที่ใช้สื่อสารกับ ผีบรรพชน ดวงวิญญาณของวีรชนผู้กล้าประจำเผ่า แม่ย่านางเรือช่วง (เรือแข่ง) นาค (ไม่ใช่พญานาค) หรือผีประจำลุ่มน้ำ ปัจจุบันสะโนถูกนำมาใช้บรรเลงเป็นเสียงดนตรีที่มีความแสดงถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ลุ่มน้ำโขงได้อย่างโดดเด่น

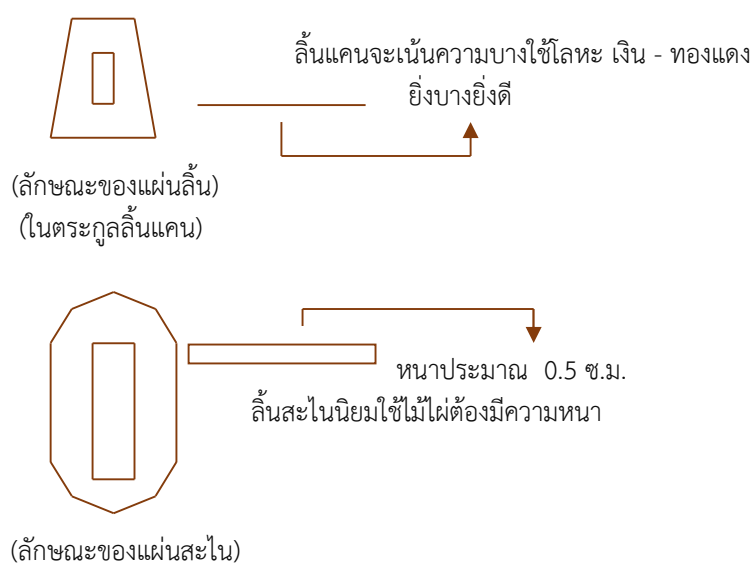
ผลการศึกษาจากภาคสนามยังพบว่า วัฒนธรรมการเป่าสะโนของกลุ่มชาติพันธุ์เยอลุ่มน้ำมูลในพื้นที่อำเภอราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ นิยมในวิธีการดูกลมเข้าเพื่อสร้างเสียงสะโนและท่วงทำนอง ส่วนกลุ่มวัฒนธรรมชาวกูย ลาวลุ่ม กลุ่มชาติพันธุ์บรู กลุ่มชาติพันธุ์กะตู่ กลุ่มชาติพันธุ์ตะไย ในพื้นที่แขวงสะวันเขต และกลุ่มวัฒนธรรมเขมรประเทศกัมพูชา นิยมวิธีการเป่าลมออกเพื่อสร้างเสียงและท่วงทำนอง บางวัฒนธรรมถือว่าเสียงสะโนเป็นเสียงศักดิ์สิทธิ์ห้ามเป่าเล่นในฤดูกาลต้องห้าม แต่บางวัฒนธรรมถือว่าเสียงสะโนเป็นเสียงแห่งความสุข ความบันเทิงที่นิยมนำบรรเลงประกอบเข้ากับเครื่องดนตรีอื่น ๆ ได้แก่ กลอง ฉิ่ง ฉาบ และแคน นิยมบรรเลงในงานบวงสรวงบรรพชนในแต่ละพื้นที่ เช่น บวงสรวงพระยาภะตะศิลา บวงสรวงปูดงภูมิดิน ในพื้นที่อำเภอราษีไศล จังหวัดศรีสะเกษ และงานแห่ขี้ตะบอง พิธีบวงสรวงพ่อกะตวดวีรชนเผ่าบรู แขวงสะวันเขต ยังนิยมเป่าหรือดูดขบวนแห่งกองบุญหรือกองกันหลอนในงานบุญเดือนสี่ (บุญผะเหวด) งานบุญเดือนหกแห่กลองตุ้ม (บุญบั้งไฟ)

ภาพที่ 2 ลักษณะเครื่องเป่าสะไนที่พบในพื้นที่ประเทศลุ่มน้ำโขง
ที่มา: เชิดศักดิ์ ฉายถวิล (2567ก)

2. ผลการวิจัยอัตลักษณ์ดนตรีเกี่ยวกับสะไนของกลุ่มชาติพันธุ์ลุ่มน้ำโขง

ผลการศึกษาลักษณะโครงสร้างลิ้นแคนกับลิ้นสะไน ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ลักษณะโครงสร้างลิ้นแคนกับลิ้นสะไน
ที่มา: เชิดศักดิ์ ฉายถวิล (2567ข)

จากภาพที่ 3 “สะโน” เป็นเครื่องดนตรีประเภทเป่าลั่นเดียว ที่มีโครงสร้างที่ไม่ซับซ้อนแต่เต็มไปด้วยภูมิปัญญาไทย วัสดุหลักคือ เขาควาย ที่ถูกนำมาเจาะรูและดัดลั่นที่ทำจากไม้ไผ่คล้ายลิ้นแคน เมื่อเป่าแล้วจะมีเสียงที่ก้องกังวาน ชัดเจน และทรงพลัง และเหตุผลที่ต้องใช้ เขาควาย ก็เพราะว่าโพรงภายในเขาควายมีความลึกพอเหมาะ ทำให้สามารถอู้เสียงได้ดีกว่าเขาสัตว์ชนิดอื่น ๆ เสียงของสะโนจึงมีความกังวานไกล และสามารถสื่อสารหรือส่งสัญญาณได้อย่างชัดเจน สะโนมีอัตลักษณ์ดนตรีที่เกี่ยวข้องกับเทคนิคการบรรเลงที่สามารถบรรเลงได้ทั้งแบบเป่าและดูดสลับกัน และเทคนิคการบรรเลงแบบใช้วิธีการดูดลมเข้าอย่างเดียวยังคงมีการบรรเลงสะโนของกลุ่มชาติพันธุ์ลุ่มน้ำโขง ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 การบรรเลงสะโนของกลุ่มชาติพันธุ์ลุ่มน้ำโขงในพื้นที่อีสานใต้ ลาวใต้ และประเทศกัมพูชา
ที่มา: เชิดศักดิ์ ฉายถวิล (2567ค)

จากภาพที่ 4 จะเห็นว่าลักษณะการบรรเลงสะโนของกลุ่มชาติพันธุ์ลุ่มน้ำโขงในพื้นที่อีสานใต้ ลาวใต้ และประเทศกัมพูชา ถือได้ว่า สะโน เป็นเครื่องดนตรีประเภท “เครื่องลม” (Aerophones) โดยทั่วไปแล้ว หมายถึง เครื่องดนตรีที่ใช้ลมเป่าออกจากร่างกายหรือดูดลมเข้าเพื่อให้เกิดเสียง หรืออีกความหมายหนึ่งคือเครื่องดนตรีที่เสียงเกิดจากหลักการที่ว่า “อากาศ” (ลม) ถูกเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดการสั่นสะเทือนเกิดจากสภาพปกติธรรมดา ในทางมานุษยวิทยาการดนตรีนั้น จะศึกษาเสียงอันเกิดจากความตั้งใจของมนุษย์หรือความต้องการของเสียงเป็นที่ตั้ง แม้ว่าเสียงนั้นจะไม่มีทำนองแต่เป็นเสียงที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นหรือตั้งใจเพื่อใช้ประกอบพิธีกรรม หรือตอบสนองต่ออารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ในแต่ละเผ่าพันธุ์ และเป็นเสียงที่เข้าใจโดยสัญชาตญาณ

ลึนสะโน ที่พบในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม ทุกพื้นที่จะนิยมทำลึนสะโนจากไม้ไผ่ ซึ่งถือว่าเป็นจากธรรมชาติทั้งวัสดุที่ทำลึน และวัสดุที่ทำตัวหรือลำโพงสะโน ลึนสะโนถือว่ามีผลอย่างยิ่งต่อวิธีการบรรเลงสะโนของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ผลจากการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามสามารถวิเคราะห์จัดหมวดหมู่รูปแบบการใช้เขาสัตว์มาทำเป็นเครื่องเป่าโดยพิจารณาจากวิธีการประดิษฐ์ผ่านโครงสร้างของจุดกำเนิดเสียงที่เป็นลึนได้สองแบบคือ เป่าจากปลายเขา และเป่าจากกลางเขาหรือจุดทำลึนบริเวณกลางเขาหรือจุดระหว่างปลายเขาหรือโคนเขา และยังสามารถวิเคราะห์เทคนิคการทำให้เกิดเสียงได้สามวิธีคือ การเป่าลมออกผ่านลึนสะโนอย่างเดียว การเป่าลมออกและดูดลมเข้าผ่านลึนสะโน และการดูดลมเข้าอย่างเดียว ซึ่งเทคนิควิธีการทั้งสามวิธีข้างต้นมีผลจากวิธีการประดิษฐ์สะโนให้สามารถรองรับเทคนิคการบรรเลงผ่าน “ลมออก” ที่เรียกว่า “การเป่า” และ ผ่าน “ลมเข้า” ที่เรียกว่า “การดูด” สะโน จัดเป็นเครื่องดนตรีประเภท Free Aerophones ในตระกูลเครื่องลมปะทะแผ่นลึน (Interruptive Free Aerophones) หมายถึง เสียงที่เกิดจากลมปะทะกับแผ่นลึนหรือแถบลึน เกิดการเปลี่ยนแปลงจากแรงลมเป็นการสั่นสะเทือนของอากาศ (ลม) แล้วจึงเกิดเป็นเสียง ที่ส่งผลต่อคุณภาพเสียงเชิงสุนทรียภาพและเสียงเชิงพิธีกรรมตามหลักมานุษยวิทยาการดนตรี

3. ผลการวิจัยการสร้างสรรค่นวัตกรรมการแสดงดนตรีชาติพันธุ์เกี่ยวกับสะโน

งานวิจัยครั้งนี้ยังได้พัฒนานวัตกรรมเครื่องดนตรีพื้นบ้านสะโนโดยการปรับระดับเสียงสะโนให้มีระบบโน้ตที่ชัดเจนจากอดีตที่มีการรับรู้ว่าเป็นเสียงสามระดับคือ “เสียงสูง เสียงกลาง และเสียงต่ำ” แล้วนำเสียงทั้งสามระดับ (สูง กลาง ต่ำ) มาสร้างสรรค์เป็นท่วงทำนองตามจินตนาการของผู้บรรเลง งานวิจัยครั้งนี้จึงได้สร้างนวัตกรรมระดับเสียงของสะโนที่มีรากวัฒนธรรมทางเสียงแบบดั้งเดิมให้มีเสียงที่ตรงกับมาตรฐานดนตรีสากลดังรายละเอียดต่อไปนี้

“เสียงสูง” คือเสียงที่บรรเลงโดยการดูดหรือเป่าลมเข้าผ่านลึนสะโนแบบเปิดปลายเขาและปากลำโพงเพื่อให้ลมผ่านเข้าผ่านออกได้อย่างอิสระ พัฒนาให้เป็นเสียงที่มีความถี่และระดับเสียงที่ตรงกับโน้ตดนตรีสากลเป็นเสียง มี (E)

“เสียงกลาง” คือเสียงที่บรรเลงโดยการดูดหรือเป่าลมเข้าผ่านลึนสะโนแบบปิดปลายเขา แต่เปิดปากลำโพงเพื่อให้ลมผ่านเข้าผ่านออกได้อย่างอิสระ ควบคุมระดับเสียงจากการใช้นิ้วหัวแม่มือปิดปลายเขา พัฒนาให้เป็นเสียงที่มีความถี่และระดับเสียงที่ตรงกับโน้ตดนตรีสากลเป็นเสียง เร (D)

“เสียงต่ำ” คือเสียงที่บรรเลงโดยการดูดหรือเป่าลมเข้าผ่านลึนสะโนแบบเปิดปลายเขา แต่ปิดปากลำโพงด้วยฝ่ามือข้างที่ถนัด หนึ่งส่วนสามของปากลำโพง เพื่อปิดทางลมเข้าหรือออกบริเวณที่ใช้มือปิดปากลำโพง พัฒนาให้เป็นเสียงที่มีความถี่และระดับเสียงที่ตรงกับโน้ตดนตรีสากลเป็นเสียง โด (C) (ยังไม่สมบูรณ์)

การนำสะโนมาพัฒนาเป็นนวัตกรรมเครื่องดนตรีโดยการพัฒนาตัวเครื่องดนตรีให้สามารถปรับระดับเสียงและการสร้างสรรค์เมโลดี้ทางดนตรี เพื่อให้เป็นบทเพลงที่สามารถเรียนรู้ถ่ายทอดฝึกปฏิบัติได้ผ่านตัวโน้ตแบบโน้ตไทยและโน้ตสากล ซึ่งผลการวิจัยสามารถสร้างนวัตกรรมเครื่องดนตรีสะโนให้สามารถบรรเลงเทียบเสียงได้ตามบันไดเสียงที่เหมาะสมจำนวนสามบันไดเสียง คือ บันไดเสียงเอไมเนอร์ บันไดเสียงจีไมเนอร์ และดีไมเนอร์ และสามารถกำหนดตัวโน้ตดนตรีจากฐานเสียงเดิมที่สามารถบรรเลงได้จากจุดกำเนิดเสียงของสะโนที่ต้องควบคุมมาตรฐานในเรื่องของวัสดุที่นำมาใช้ทำตัวสะโน ซึ่งสามารถดัดแปลงจากเขาสัตว์ที่นิยมทำจากเขาควาย เป็นวัสดุที่ทำจากไม้ งาช้าง เรซิน หรือดินเผาก็ได้ แต่คุณภาพเสียงและความทนทานจะแตกต่างกัน

ในการวิจัยครั้งนี้ได้เลือกใช้วัสดุชนิดเดิมจากอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมสะโน คือ เขาควาย เพื่อนำมาพัฒนา นวัตกรรมเครื่องดนตรีให้มีระดับเสียงที่บรรเลงออกมาตรงกับบันไดเสียงดนตรีสากล ซึ่งรากวัฒนธรรมเดิมของเสียงสะ โนมีย่อตั้ลักษณะการกำเนิดเสียงที่เหมือนกันคือต้องเป่าออกสลับกับการดูดลมเข้า เพื่อให้เกิดเสียงที่มีระดับเสียงแตกต่าง กันและใช้เทคนิคการปิดกั้นปากลำโพงเพื่อปรับระดับและทิศทางลมเข้าออกให้เกิดมิติทางเสียงที่สามารถปรับระดับ บันไดเสียงจากเดิมที่ไม่สามารถจัดเป็นตัวโน้ตทางดนตรีได้ให้ระดับเสียงของสะโนมีระดับเสียงใกล้เคียงกับกับ เสียงดนตรีสากลในระดับโน้ตดนตรี โด (C) เร (D) มี (E) มากที่สุด และสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมการแสดงดนตรีกลุ่ม ชาติพันธุ์สะโนที่มีจำนวน 200 ตัว

ภาพที่ 5 การพัฒนาโครงสร้างสะโนและการสร้างสรรค์นวัตกรรมการแสดงดนตรีชาติพันธุ์สะโน
ที่มา: เชิดศักดิ์ ฉายถวิล (2567ง)

เจ้งสะโน จังหวะช้า

---	---	---	---ม	---ม	---รม	---ม	---รม
-ร-ร	-ม-ม	---	---	---	---	---	---ม
-ม-ด	-ม-ม	-ร-ด	-ม-ม	-ร-ร	-ม-ร	---	-ร-ร
---	---	---	---	---	---	-ร-ร	-ร-ร
---ม	-ร-ร	---	---	-ม-ด	-ม-ม	-ร-ร	-ม-ม
---ม	---ม	-ม-ม	---ม	---	-ม-ม	-ร-ร	-ม-ม
---ด	-ม-ม	-ร-ร	---	---	---	---	---
---	---ม	-ม-ด	-ม-ม	-ร-ด	-ม-ม	-ร-ร	-ม-ร
---ม	-ร-ร	-ม-ม	ร-ร	---	-ร-ร	-ด-ม	-ม-ร
---	---	---	---	---	-ร-ร	-ร-ร	-ร-ร
---ด	-ม-ม	-ม-ม	-ร-ร	---	-ม-ม	-ร-ร	---
---ม	---ม	-ม-ม	---ม	---	-ม-ม	-ร-ร	-ม-ม
---ด	-ม-ม	-ร-ร	---	---	---	---	---
---	-ม-ม	-ร-ร	-ม-ม	---	-ร-ร	-ร-ม	-ร-ร

เจ้งสะโน

วัฒนธรรมร่วมราก กลุ่มชาติพันธุ์ทุ่งกุลารักร่วมกันกลุ่มชาติพันธุ์ลุ่มน้ำโขง

จังหวะช้า ศ.ร. เชิดศักดิ์ ฉายถวิล

ภาพที่ 6 การพัฒนานวัตกรรมดนตรีจากท่วงทำนองและเสียงเป่าดั้งเดิมให้เป็นโน้ตดนตรี
ที่มา: เชิดศักดิ์ ฉายถวิล (2567จ)

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

สะโนเป็นเครื่องเป่าคัตตีลธิ์และเป็นเครื่องดนตรีที่อัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลุ่มน้ำโขงที่ ในพื้นที่ลุ่มน้ำมูลโขงที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อีสานใต้ประเทศไทย ประเทศลาวตอนใต้ และประเทศกัมพูชา ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์กูย

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง สะโน : อัตลักษณ์ดนตรีชาติพันธุ์ลุ่มน้ำโขงสู่การสร้างสรรคณ์วัดกรรมการแสดงพื้นบ้าน สำเร็จ ลุล่วงได้เพราะได้รับความร่วมมือจากบุคคลและองค์กรต่าง ๆ ที่ให้ความร่วมมือในการประสานงานและถ่ายทอดองค์ ความรู้เกี่ยวกับสะโนของกลุ่มชาติพันธุ์ทุกกลาในพื้นที่ลุ่มน้ำมูลตอนกลางจังหวัดศรีสะเกษและจังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ บรมครูด้านการคล้องช้าง ปราชญ์ชาวเยออาเฮอร์ราศีไศล วงโปงลางผกาลำดวน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ หอการค้าจังหวัดศรีสะเกษ และศูนย์คศึกษาจังหวัดสุรินทร์ ขอขอบคุณภาคีเครือข่ายระหว่างประเทศ ได้แก่ แผนก พัวพันระหว่างประเทศแขวงจำปาสัก วิทยาลัยครูปากเซ วิทยาลัยครูสาละวัน ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว วิทยาลัยครูเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา ขอขอบคุณกระทรวงวัฒนธรรมผู้สร้างสรรคณ์ผลงานด้าน ศิลปะและวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าคุณที่ได้สืบทอดต่อมาถึงปัจจุบัน ขอขอบคุณความเมตตาและไมตรีที่มีตรสหาย ครูบาอาจารย์ ปราชญ์ชาวบ้าน และเหล่าศิลปินทุกท่านได้ถ่ายทอดความรู้จนผลงานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลงด้วยความ สมบูรณ์

เอกสารอ้างอิง

- เชิดศักดิ์ ฉายถวิล. (2554). *สะโน้ง เครื่องดนตรีชาวเยอ. ศรีสะเกษการพิมพ์.*
- เชิดศักดิ์ ฉายถวิล. (2567ก). *ลักษณะเครื่องเป่าสะโนที่พบในพื้นที่ประเทศลุ่มน้ำโขง [ภาพถ่าย].* การจัดเก็บส่วนบุคคล.
- เชิดศักดิ์ ฉายถวิล. (2567ข). *ลักษณะโครงสร้างลิ้นแคนกับลิ้นสะโน [ไดอะแกรม].* การจัดเก็บส่วนบุคคล.
- เชิดศักดิ์ ฉายถวิล. (2567ค). *การบรรเลงสะโนของกลุ่มชาติพันธุ์ลุ่มน้ำโขงในพื้นที่อีสานใต้ ลาวใต้ และประเทศกัมพูชา [ภาพถ่าย].* การจัดเก็บส่วนบุคคล.
- เชิดศักดิ์ ฉายถวิล. (2567ง). *การพัฒนาโครงสร้างสะโนและการสร้างสรรคณ์วัดกรรมการแสดงดนตรีชาติพันธุ์สะโน [ภาพถ่าย].* การจัดเก็บส่วนบุคคล.
- เชิดศักดิ์ ฉายถวิล. (2567จ). *การพัฒนานวัตกรรมดนตรีจากท่วงทำนองและเสียงเป่าดั้งเดิมให้เป็นโน้ตดนตรี [ภาพถ่าย].* การจัดเก็บส่วนบุคคล.
- ณรงค์ชัย ปิฎกรัษต์. (2557). *สารานุกรมเพลงไทย. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.*
- นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. (2550). *มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม. เอ็กสเปอร์เน็ท.*
- ปราโมทย์ ด่านประดิษฐ์. (2549). ข้อควรคำนึงและขอบข่ายของการศึกษาดนตรี. *วารสารศิลปะและวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำมูล*, 1(ปีการศึกษา 2549), 59 - 68. <https://doi.org/10.14456/acj.2006.7>.
- พิพัฒน์พงศ์ มาศิริ. (2559). แนวคิดในการศึกษาอัตลักษณ์ทางดนตรี. *MFU Connexion : Journal of Humanities and Social Sciences*, 5(1), 146 - 165.
- ศักดิ์ชัย หิรัญรักษ์. (2535). *โครงสร้างทางกายภาพของเครื่องลมไทย และ การจัดแบ่งหมวดหมู่ [วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์].* มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2562). *ประวัติศาสตร์ร่วมรากอุษาคเนย์ : สานเสวนาเพื่อความเข้าใจระหว่าง วัฒนธรรมและสันติวัฒนธรรม. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.*
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2532). *ร้องรำทำเพลง : ดนตรีและนาฏศิลป์ชาวสยาม. มติชน.*
- สุรพล เนสุสินธุ์. (2555). *แคนของกลุ่มชาติพันธุ์ไตในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง : แหล่งกำเนิด การแพร่กระจาย และ แนว ทางการพัฒนา [วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิตไม่ได้ตีพิมพ์].* มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- อภิญา เพื่องฟูสกุล. (2546). *อัตลักษณ์ : การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.*
- อัครพล ชูชิต. (2543). *การศึกษาเครื่องดนตรีในของเมืองคง จังหวัดศรีสะเกษ [วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].* Chulalongkorn University Intellectual Repository. <https://digiverse.chula.ac.th/Info/item/dc:50839>.
- อัญชลี กีบบินส์. (2561). คัมภีร์พิน ดนตรีแห่งลพปารามและจิตวิญญาณ. *วารสารช่วงพญา*, 13, 68 - 98.